הלכה · משנה תורה · מפרשים · קרית ספר · ספר שופטים

קרית ספר על משנה תורה, הלכות סנהדרין והעונשין המסורין להם

רבי משה ב"ר יוסף מטראני [המבי"ט]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

קרית ספר על משנה תורה, הלכות סנהדרין והעונשין המסורין להם

רבי משה ב"ר יוסף מטראני [המבי"ט]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/קרית-ספר-על-משנה-תורה-הלכות-סנהדרין-והעונשין-המסורין-להם/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
פרק ב 4
פרק ג 6
פרק ד 7
פרק ה 8
פרק ו 10
פרק ז 11
פרק ח 11
פרק ט 12
פרק י 12
פרק יא 13
פרק יב 14
פרק יג 15
פרק יד 16
פרק טו 19
פרק טז 23
פרק יז 25
פרק יח 26
פרק יט 27
פרק כ 29
פרק כא 30
פרק כב 31
פרק כג 32
פרק כד 33
פרק כה 33
פרק כו 34

פרק א

הלכה א

מצות רכב למנות שופטים ושוטרים בכל מדינה ומדינה ובכל פלך ופלך דכתיב שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך כדאמ' פ"ק דסנהדרין דף ט"ו ת"ר מנין שמעמידין שופטים לישראל ת"ל שופטים תתן שוטרים לישראל מניין ת"ל שוטרים תתן שופטים ושוטרים לכל שבט ושבט מנין ת"ל לשבטיך לכל עיר ועיר מנין ת"ל בכל שעריך ושוטרים הם גוליירין החובטים במקלות על פי השופטים לכל מי שאינו שומע ותנן ספ"ק דמכות סנהדרין נוהגת בארץ ובחוצה לארץ ובגמרא מנא הני מלי דת"ר והיו אלה לכם לחקת משפט לדורותיכם בכל מושבותיכם למדנו לסנהדרין שנוהגת בארץ ובח"ל אם כן מה ת"ל בשעריך בשעריך אתה מושיב בתי דינין בכל פלך ובכל עיר ובח"ל אתה מושיב בכל פלך שהיא הפרכיא ואי אתה מושיב בכל עיר.

הלכה ג

קובעין בתחלה בית דין הגדול במקדש כדגרסינן במכילתא ולא תעלה וגו' ואלה המשפטים וגו' ומצינו למדין שבסנהדרין באין בצד המזבח ומנינם ע"א כדתנן פ"ק דסנהדרין מדכתיב אספה לי שבעים איש מזקני ישראל ומשה על גביהן דאמר קרא והתיצבו שם עמך עמך ואת בהדיהו כדכתיב ונשאו אתך במשא העם אתך ואת בהדיהו. הגדול בחכמה והוא הנשיא וכו' העומד במקום משה רבינו וכל הגדול בחכמה קרוב לנשיא מימינו ומשמאלו ומעמידין בפתח העזרה ובפתח הר הבית בית דין של כ"ג ומעמידין בכל עיר ועיר מישראל ב"ד של כ"ג בשער העיר כדכתיב בכל שעריך וכתיב והציגו בשער משפט.

הלכה ה

כל עיר שאין בה ב' חכמים גדולים אחד ראוי ללמד ולהורות בכל התורה כולה ואחד יודע לשמוע ולשאול ולהשיב אין מושיבין בה סנהדרין כדאיתא סוף פרק קמא דסנהדרין:

פרק ב

הלכה א

אין מעמידין סנהדרין אלא חכמים ונבונים ויהיו מיוחסים ראוים להשיא לכהונה כדכתיב והתיצבו שם עמך בדומים לך בחכמה וביראה וביחס ומצוה שיהיו בהם כהנים

ולויים כדכתיב ובאת אל הכהנים הלוים כדדרשינן בספרי אל הכהנים הלויים מצות שיהיו בו יכול אם לא יהיו יהא פסול ת"ל או אל השופט אף על פי שאין בו כהנים ולוים כשר.

הלכה ג

אין מעמידין בסנהדרין זקן מופלג ולא סריס ומי שאין לו בנים כדי שיהא רחמן דמדכתיב גבי מסית לא תחמול ולא תכסה וגו' משמע דבאחריני בעיא ראוי לחמול.

הלכה ד

ואין מושיבין מלך ישראל בסנהדרין שאסור למרות את דבריו כדכתיב כל אשר ימרה את פיך וגו' ובגמרא משמע דהוי מדרבנן משום מעשה דינאי המלך ונראה דהיינו טעמא דאין דנין אותו משום מעשה שהיה אבל לא דן הוי משום שאסור למרות את פיו ומשום דכתיב לא תענה על ריב ומה שמלכי בית דוד דנין היינו שדנין הם את העם שלא בסנהדרין כדכתיב כה אמר ה' צבאות לבית דוד דינו לבקר משפט וגו'.

הלכה ו

כשם שב"ד מנוקין בצדק כך צריך שיהיו מנוקים מכל מומין שבגוף כדתני רב יוסף פרק א' דיני ממונות דף ל"ו גבי מתניתין ואין הכל כשרים לדון דיני נפשות אלא המשיאים לכהונה ואפ"ה קראי נמי דמום אין בך ואתך בדומים לך משמע נמי במומי הגוף וכמו שכתבו התוספות שם. ולא תהא סנהדרין שומעת מפי המתורגמן.

הלכה ז

ב"ד של שלשה צריך שיהיה בכל אחד מהן ז' דברים חכמה כדכתיב אנשים חכמים וידועים לשבטכם שרוח הבריות נוחה מהן בזמן שיהיה בעלי עין טובה ונפש שפלה ודיבורן ומשאן בנחת עם הבריות ולהלן הוא אומר אנשי חיל שהם גבורים במצות ומדקדקים על עצמם עד שלא יהא להם שום גנאי ולא שם רע ויהיה פרקו נאה ובכלל אנשי חיל שיהיה להם לב אמיץ להציל עשוק מיד עשקו כענין שנאמר ויקם משה ויושיען ומה משה רבינו עניו אף כל דיין צריך להיות עניו וכתיב יראי אלהים שהוא כמשמעו שונאי בצע אף ממון שלהם אינם נבהלים עליו אנשי אמת שיהיו רודפין אחר הצורך מחמת עצמן אוהבים את האמת ושונאים החמס ומבית דין הגדול היו שולחים בכל ארץ ישראל לבדוק כל מי שימצאוהו במדות הללו למנותו דיין בעירו ומשם מעלין אותו לירושלם כדכתיב ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל וגו'.

הלכה ט

בית דין של ג' שהיה אחד מהם גר הרי זה פסול עד שתהיה אמו מישראל כדאמ' פרק החולץ דמקרב אחיך קרינא ביה וממזר כשר לב"ד ג' דהואיל ואביו ואמו מישראל מקרב אחיך קרינא ביה וסומא בא' מעיניו כשר נמי בהו כדתנן דיני ממונות גומרין בלילה דומיא דסומא. אבל סומא בשתי עיניו פסול לדון דהא פסול הוא להעיד וכדמשמע פרק מצות חליצה לעיני למעוטי סומים וגבי סנהדרין אפילו אחד מעיניו פסול משום מום דכתיב ומום אין בך כדאמ' לעיל.

הלכה י

מן התורה מותר לאחד לדון כדכתיב בצדק תשפוט עמיתך דמשמע חד וקסבר אין עירוב פרשיות כתיב כאן כדפי' רש"י ז"ל התם ד"ג והיינו בהודאות והלואות ולא גזלות וחבלות דילפינן התם בהו דבעיא ג'.

הלכה יב

עביד איניש דינא לנפשיה כדא' במס' קמא פרק המניח כיון דחזינא דדינא עבד:

פרק ג

הלכה ג

אין מתחילין את הדינין בלילה דהא דכתיב ושפטו את העם בכל עת היינו לגמר דין אבל לתחלת דין לא דהא כתיב גבי נחלות והיה ביום הנחילו את בניו משפט נחלות דהיינו דין ביום והיינו לתחלת דין אבל גמר דין הא ילפינן מבכל עת דגומרים בלילה לפיכך אין מפילין נחלות בלילה. כל ב"ד של ישראל שכינה עמהם:

הלכה ח

אזהרת שיט שלא למנות דיין שאינו יודע דרך המשפט ועל זה נאמר לא תכירו פנים במשפט אזהרת לממונה להושיב דיינים שלא יאמר איש פלוני נאה או גבור וכו' והוא אינו בקי נמצא מזכה את החייב ומחייב את הזכאי ומעלה הכתוב על מי שמנהו כאלו הכיר פנים ועוד אמרו כל המעמיד לישראל דיין שאינו הגון כאלו הקים מצבה דכתיב ולא תקים לך מצבה. ובמקום חכמים כאלו נטע אשרה כדכתיב לא תטע לך אשרה וגו' אצל מזבח וגו' וכן אמרו לא תעשון אתי אלהי כסף וגו' אלוה הבא בשביל כסף וזהב דיין שמינוהו מפני עשרו ונראה דכל אלו הוו בכלל לאו דלא תכירו פנים שהוא נמנה באזהרה:

פרק ד

הלכה א

כל ב"ד צריך שיהיה אחד מהם סמוך מפי הסמוך שהרי משה רבינו סמך את יהושע כדכתיב ויסמוך את ידיו עליו וכן סמך את הזקנים ושרתה עליהם שכינה והם סמכו לאחרים ואחרים לאחרים ונמצאו הסמוכים איש מפי איש עד מרע"ה ואחד הנסמך מפי משה או מפי אחד מן הסמוכין והסמיכה היא לקרותו רבי ולא בעי לאנוחי ידיה על רישיה דסבא ואין סומכין אלא בשלשה ואחד מהם סמוך דומיא דמשה דסמך את יהושע.

הלכה ד

אין קרוי אלהים אלא ב"ד שנסמך בא"י ואין סומכין בח"ל אפילו היו הסומכים בא"י [דאף על גב דמשה כשסמך את יהושע (במדבר כז, כג; דברים לד, ט) היה בחוצה לארץ אכתי לא נתקדשה ארץ ישראל] ויכולין לסמוך הרבה בבת אחת כמו משה שסמך ע' זקנים וכן לסמוך לדבר אחד וכן עד זמן כך.

הלכה י

חכם מופלא שהוא סומא בעינו אחת כיון שאינו ראוי לדון בכל הדברים אין סומכין אותו לדיני ממונות דבעיא ראוי לבילה כדאמרי' בעלמא.

הלכה יא

כתב הרב ז"ל נראין לי הדברים שאם הסכימו כל החכמים שבא"י למנות דיינים ולסמוך אותם הרי אלו סומכים ויש להם לדון דיני קנסות ולסמוך אחרים וכו' והיום כמו עשרה שנים בשנת הרח"ץ הסכימו רוב חכמי ישראל שבא"י לסמוך לגדול בדורו מורינו הרב הר' יעקב בירב ז"ל והוא סמך קצת מתלמידיו המובהקים יבורכו מפי עליון להחזיר העטרה ליושנה אמן.

הלכה יב

סנהדרין נוהגת בארץ ובחוצה לארץ ודנים דיני קנסות כיון שנסמכו בארץ כדתנן במסכת מכות סנהדרין נוהגת בארץ ובח"ל וכדילפינן לעיל פרק א'.

הלכה יג

ראשי גליות שבבבל במקום מלך הם עומדים ויש להם לרדות את ישראל ולדונם בכל מקום וכל שראוי לדון שנתנו לו רשות ב"ד שבא"י לדון יש להם רשות לדון אע"פ שלא רצו בעלי דינים ואין רשותן מועלת לכוף את בעלי דינין בח"ל עד שיטול רשות מראש גלות וכדתניא לא יסור שבט מיהודה אלו ראשי גליות שבבבל שרודין את ישראל בשבט

ושבט לשון שררה ויש להם רשות להפקיר דהפקר ב"ד הפקר כדכתיב וכל אשר לא יבוא בעצת וגו' ומחוקק מבין רגליו אלו בני בניו של הלל שמלמדין תורה לרבים ומחוקק שררה מועטת שרודין את העם שיש להם כח ורשות מאת מלכי פרס וכדאמרי' פרק קמא דמכות והיינו טעמא משום דראש גולה מזכרים ונשיא שבא"י מנקבות וכדאמרינן בירושלמי. מי שאינו ראוי לדין אין הרשות מועלת לו דהוי כמקדיש בעל מום למזבח:

פרק ה

הלכה א

אין מעמידין מלך אלא על פי ב"ד של ע"א כמו שעשה משה וב"ד את יהושע ושמואל וב"ד את שאול ודוד ואין עושין סנהדרין קטנה אלא ע"פ ב"ד של ע"א כדתנן פרק קמא דסנהדרין ובגמרא מנא לן ממשה דאשכחן דאוקי סנהדראות ומשה במקום ע"א קאי שהיה שופט ודיין ע"פ הדבור ושקול כסנהדרי גדולה שבירושלם ואין דנין לא את השבט שהודח כולו ולא נביא שקר ולא כהן גדול בדיני נפשות אלא בע"א. השבט שהודח כדכתיב איש ואשה אתה מוציא לשעריך לב"ד של שעריך ואי אתה מוציא כל השבט כולו לב"ד של שעריך נביא שקר דגמר דבר דבר מהמראת זקן ממרא דכתיב בנביא אשר יזיד לדבר דבר ובהמראת זקן ועשית ע"פ הדבר מה זקן אינו נהרג אלא א"כ המרה ע"פ ב"ד של ע"א דכתיב וקמת ועלית אל המקום ולא עושין עיר גדולה וכדאמרינן התם. וכן אין עושין זקן ממרא אלא בב"ד הגדול כדכתיב וקמת ועלית אל המקום ולא עושין עיר הנדחת אלא בע"א כדכתיב והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא וגו' איש ואשה אתה מוציא לב"ד של שעריך ואי אתה מוציא כל העיר כולה לב"ד של שעריך אלא לסנהדרי גדולה. ולא משקין את הסוטה אלא בב"ד של שבעים ואחד כדילפינן בסוטה תורה תורה דכתיב הכא את כל התורה הזאת וכתיב התם ע"פ התורה אשר יורוך. ואין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא בע"א כדתנן התם ובגמרא דף ט"ו מה"מ אמר קרא ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן וכן תעשו לדורות הבאים ומה משכן ע"פ משה והוא במקום סנהדרי גדולה אף לדורות ע"פ סנהדרי גדולה. ולא מוציאין למלחמת הרשות ולמדידת החלל אלא ע"פ ב"ד של ע"א כדכתיב ואחרי אחיתופל בניהו בן יהודע וגו' ובניהו זה סנהדרין שהיה מופלא שבב"ד נראה שנוטלין רשות מהן למלחמת רשות דבהכי מיירי קרא כדאמרינן התם ונראה דעד השתא גמרא עד דאסמכוהו אקרא וכדאמרינן בעלמא והרב ז"ל כתב משום דכתיב כל הדבר הגדול יביאו אליך דבריו של

גדול כדאמרינן לעיל. ומדידת החלל כרבי אליעזר בן יעקב דף י"ד דאמר זקניך זו סנהדרין דהיינו ע"א כדאמרינן התם.

הלכה ב

אין דנין דיני נפשות אלא בב"ד של כ"ג שהן סנהדרי קטנה כדתנן פרק קמא ויליף לה במתניתין מדכתיב ושפטו העדה והצילו העדה עדה שופטת ועדה מצלת הרי עשרים דעדה עשרה כדכתיב עד מתי לעדה הרעה הזאת יצאו יהושע וכלב ומנין להביא עוד שלשה ממשמע שנאמר לא תהיה אחרי רבים לרעות שומע אני דלטובה דהיינו לזכות הלך אחריהם א"כ למה נאמר אחרי רבים להטות משום זכות לא אצטריך ליה אלא אפילו לחייב הלך אחריהם דלא כהטייתך לטובה אחרי רבים לזכות אני אומר לך לנטות אחרי רבים לחובה אלא לזכות הטייתך ע"פ אחד אפילו אין יתרין מזכין על המחייבין אלא אחד זכה אבל לחובה עד שיהו מחייבין עודפין על המזכין שנים והכי קאמר לא תהיה אחרי רבים לרעות ע"פ אחד אבל אחרי רבים בשנים אפילו לרעות הילכך על כרחיך כ"ב בעינן דבציר מעשרה מזכין ליכא למימר דהא כתיב והצילו העדה ותו לא משכחת חובה בציר מי"ב ואין ב"ד שקול דאין עושין ב"ד זוגות שאם יחלקו לחצאין הוו להו פלגא ופלגא ולא משכחת לה הטייתך לטובה ע"פ אחד הילכך מוסיפין עליהן עוד אחד ובגמרא מפרש דהטייתך לרעה ע"פ שנים לא משכחת לה בכ"ג אלא במוסיפין וכו' וכדאיתא התם דף י"ז. ודיני נפשות בהמה בעיא ב"ד של כ"ג כדתנן התם הרובע והנרבע שור שרבע אשה ובהמה שנרבעה לאיש נידונת הבהמה ליסקל כאדם בב"ד של כ"ג רובע דאיתקוש להדדי והרגת את האשה ואת הבהמה דהיינו רובע מה אשה בכ"ג אף בהמה בכ"ג ואומר ואת הבהמה תהרוגו היינו נרבע ובגמרא קפסיק ותני לא שנא רובע נקבה ולא שנא רובע זכר שרבע אדם זכר דנפקא לן תרויהו מקראי פ"ד מיתות שהן בסקילה ותנא מרבי להו הכא לכ"ג ובשלמא רובע נקבה דכתיב והרגת את האשה ואת הבהמה כדאמ' אלא רובע את הזכר מנא לן דכתיב כל שוכב עם בהמה מות יומת אם אינו ענין לשוכב תנהו ענין לנשכב ומהכא נפקא לן לרובע זכר ואם אינו ענין לאדם הבא על הבהמה דהא קרא אחרינא כתיב איש אשר יתן שכבתו וגו' תנהו ענין לנשכב למביא בהמה עליו ומדאפקי' בלשון שוכב לאקושי מה שוכב הוא ובהמתו בכ"ג כדילפינן מאת הבהמה תהרוגו אף מביא בהמה עליו דהוא נשכב הוא ובהמתו בכ"ג ושור הנסקל נמי תנן התם דהוי בכ"ג דכתיב השור יסקל וגם בעליו יומת כמיתת בעלים אם היה נידון בחיוב מיתת ב"ד בעי כ"ג כך מיתת השור דהאי בעליו יומת קרא יתירא להאי דרשא ואפילו ארי ודוב וברדלס

שהן בני תרבות שהמיתו ויש להם בעלים מיתתן בכ"ג וכדילפינן אבל נחש שהמית אחד הורג אותו כר' עקיבא.

הלכה ג

המוציא שם רע אין דנין אותו תחלה אלא בכ"ג שמא יהיה הדבר אמת ותסקל הבת וכדתנן התם. מכות בג' אע"פ שאפשר שימות כשמלקין אותו וכת"ק דרבי ישמעאל ובגמרא מנא הני מילי אמר קרא ושפטום שנים גבי מלקות ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהם עוד אחד הרי כאן ג'. עריפת העגלה בחמשה כר' יהודה במתניתין ובגמרא ויצאו זקניך ושופטיך זקניך שנים שופטיך שנים אין ב"ד שקול מוסיפין עליהם עוד אחד. עיבור החדש בג' כדתנן התם. עיבור השנה בשבעה כדתנן התם ונראה דמדאוריתא בג' סגי.

הלכה ח

דיני קנסות אין דנין אותן אלא ג' מומחין והם הסמוכים בא"י דכתיב אל האלהים והוא לשון גדולה ורבנות ואין לשון אלהים פחות משנים ואין ב"ד שקול דצריך לקיים בו אחרי רבים להטות ואם יתחלקו לחצאין אין כאן רבים הלכך מוציאין עוד אחד הרי ג' ושאר דיני ממונות לא בעי ג' אלא מדרבנן וכדאמרינן לעיל. כל הנסמכים בא"י דנין דיני קנסות אפילו בח"ל דסנהדרין נוהגת בח"ל כדתנן התם וכן אפילו בלא סמיכה נראה דמדאוריתא דנין דייני ח"ל אפילו בדבר שאינו מצוי בדיני ארץ דבזמן שאין סמיכה כולן שוין והכל הולך אחר החכמה:

פרק ו

הלכה א

הטועה בדבר משנה חוזר הדין ודנין בו כהלכה דלא תימא דבדיעבד מה שעשה עשוי מדאוריתא דלכתחלה הוא דדייניגן הכי כדכתיב לא תטה משפט דמשמע לכתחלה דהא כל דיני התורה אפילו בדיעבד נמי הוו דכל דאמר רחמנא לא תיעביד אי עביד לא מהני וכיון דדבר מפורש הוא אין דינו דין והוא פטור דהתורה צותה עליו שידון ולא נתכוון להזיק ואם היה מומחה ויש לו רשות לדון וטעה בשיקול הדעת ליביה אנסיה ופטור כשאין יכול להחזיר ואם לא היה לו רשות לדון ונשא ונתן ביד ישלם מביתו ומה שעשה עשוי וכן מי שאינו מומחה וקבלוהו בעלי דינין עליהם ואם לא קבלו אותו הוי כמתכוין להזיק.

הלכה ה

קנין בטעות חוזר דהא אם הוה ידע לא הוה מחיל.

הלכה ז

וכופין את הלוה לעלות עם המלוה לב"ד הגדול כדאמרינן פרק א' דיני ממונות דף ל"ב צדק צדק תרדוף הלך אחר רבי אליעזר ללוד אחר ר' אליעזר לברור חיל וכו':

פרק ז

הלכה א

המקבל עליו איש שידון לו אפילו קרוב או פסול או שקבלם לעדות וקנו מידו או נגמר הדין אינו יכול לחזור בו וכדאמ' פ"ג דסנהדרין וה"ה בדור לי בחיי ראשך וכו'.

הלכה ו

מי שנתחייב בדין כל זמן שהוא מביא ראיה סותר וכדתנן התם שהרי לא נתחייב אלא כפי מה שטען או בלי ראיה ואם סתם את טענותיו אינו סותר כיון שהיה בידו להביא ולא הביא ואם קנו מידו שיהיה חברו נאמן אם לא יבוא לזמן פלוני נתקיימו התנאים אם לא היה אנוס:

פרק ח

הלכה א

מצות רכג לנטות אחרי רבים אם נחלקו הדיינים דכתיב אחרי רבים להטות וזהו בכל דיני התורה אבל בדיני נפשות אמרה תורה לא תהיה אחר רבים לרעות שלא תהיה נטייתך לרעה אחר הרוב כנטייתך לטובה ע"פ אחד אלא על פי שנים וכדילפינן לעיל פרק ה' וזו היא:

אזהרת שב שלא ללכת אחרי רבים בדיני נפשות אלא אם רבו המחייבים על המזכים בשנים כדכתיב לא תהיה אחרי רבים לרעות ובדיני נפשות הוא דכתיב וכדאמרינן דבדיני ממונות ליכא לאוקומי דכתיב לא תטה משפט אביונך אבל אתה מטה וכו' וכ"ש שאר דיני ממונות וכדאמרינן פרק אחד דיני ממונות דף ל"ו ופשט הכתוב נמי משמע בדיני נפשות דכתיב לרעות ואלו בדיני ממונות מה שהוא רע לזה הוא טוב לזה. אחד מן הדיינין שאמר איני יודע הוה ליה כמאן דליתיה ואין כאן בית דין שלם ומוסיפים עוד שנים וכדתנן התם פרק היו בודקין ד"מ ובחד הוה סגי במקום האחד שאמר איני יודע אלא משום דלא משכחת הטייתך לטובה ע"פ ב' אלא כי הג' דהוו כ"ד י"א מזכין וי"ג מחייבין ובמוסיפין עושין ב"ד שקול לכתחלה כדר' אבהו ספ"ק דף י"ז והכי סלקא התם שמעתא ומוסיפין עד ע"א ויותר לא יוסיפו דאין ב"ד הגדול יותר מע"א:

פרק ט

הלכה א

סנהדרין שפתחו כולם לחובה בדיני נפשות הרי זה פטור כדאמר רב כהנא פרק קמא די"ו דכיון דגמירי הלנת דין למיחזי ליה זכותא הני תו לא חזו ונראה דהוי מדרבנן כיון דהוי משום טעמא דהלנת דין דדילמא הני תו לא חזו והא אפשר דחזו אלא משום גזרה ואפשר דהוי דאוריתא כיון שפוטרין אותו והיינו משום הלנת דין דהוי חזקה דלא חזו ליה תו זכותא כיון דכולם פתחו לחובה וליכא הלנה ואנן גמרינן ליה מקרא:

פרק י

הלכה א

אזהרת שכא שלא לנטות אחרי דברי חברו אלא שיאמר דבר הנראה לו בדעתו ועל זה נאמר לא תענה על ריב לנטות מפי השמועה למדו שלא תאמר בשעת מנין די שאהיה כאיש פלוני אלא אמור מה שלפניך ודרשינן לא תענה על ריב על רב דהכי כתיב בלא יו"ד ומשמע לא תחלוק על מופלא של ב"ד הילכך לא מתחלינן מיניה דילמא חזי ליה חובה ולא פלגא עלויה ולהכי מתחילין מן הצד ובכלל זה שלא יחזיר המלמד זכות בדיני נפשות ללמד חובה דסברא היא דבעינן והצילו ומתוך שאתה אומר לו שלא לחזור הוא מחזר אחר ראיות להעמיד דבריו ושמא ימצא ראיות נכונות אבל בשעת גמר דין שכבר חיזר על כל צדדין ונראה לו שאין דבריו נכונים חוזר ומלמד חובה. תלמיד שהיה מזכה ומת רואין אותו כאלו הוא חי במקומו דהשתא מיהא לא הדר ביה. ב' שאמרו טעם א' מב' מקראות אין (נאמנין) [נמנין] אלא כאחד כדילפינן התם דף ל"ד דאמר קרא אחת דבר אלהים שתים זו שמענו מקרא אחד יוצא לכמה טעמים ואין טעם אחד יוצא מכמה מקראות והכי משמע אחת דבר אלהים שתים זו שמענו אבל שתים לא דבר אלהים לשמוע אחת.

הלכה ז

אין פותחין בדיני נפשות לחובה אלא לזכות כדתנן התם דף ל"ב ואמרינן בגמרא דאמרינן ליה אי לא קטלת לא תדחל ותניא נמי הכי אם לא שכב איש אותך ואם לא שטית הנקי תחלת התנאי לזכות מכאן שפותחין בדיני נפשות תחלה לזכות ומדיליף פתיחת הזכות מהכא היינו אי לא קטלת לא תדחל כאביי ורבא. אמר אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו חובה משתקין אותו יש לי ללמד זכות מעלין אותו דלזכות הכל מלמדין כדתנן התם ואפילו אינו מן הסנהדרין וכדאמ' רב פפא בגמרא ודרשינן התם מנין לאחד מן

התלמידים שאמר יש לי ללמד עליו חובה שאין שומעין לו ת"ל אחד לא יענה בנפש למות למות הוא דאינו עונה הא לזכות עונה ואפילו הנדון עצמו אמר יש לי ללמד על עצמי זכות שומעין לו כדתנן פרק היו בודקין.

הלכה ט

ב"ד שטעו בדבר שאין הצדוקין מודים בו וחייבו את הפטור ונראה להם לסתום הדין חוזרין ודנין אותו אבל אם פטרו את המחוייב אין סותרין את דינו כדתנן פרק אחד דיני ממונות דף ל"ב וילפינן התם מנין ליוצא מב"ד חייב ואמר אחד יש לי ללמד עליו זכות שמחזירים אותו ת"ל נקי אל תהרוג משמע נקי מן החטא אף על פי שנתחייב בדין ומנין ליוצא מב"ד זכאי ואמר אחד יש לי ללמד עליו חובה שאין מחזירין אותו ת"ל צדיק אל תהרוג דמשמע צדיק שנצטדק בדין ואף ע"פ שאינו נקי וכדאמרי' התם דל"ג:

פרק יא

הלכה א

מה בין דיני ממונות לנפשות דיני ממונות בשלשה ומדאוריתא אפילו בחד כדא' לעיל ודיני נפשות בכ"ג כדילפינן לעיל עדה מצלת ועדה שופטת וכו' וכן שאר דברים כדילפינן לעיל. דיני ממונות מתחילין ביום וגומרין בלילה ודיני נפשות דנין ביום וגומרין ביום וכדילפינן התם מדכתיב ושפטו את העם בכל עת וכתיב והיה ביום הנחילו את בניו משפט נחלות דהיינו דיני ממונות ביום הא כיצד יום לתחלת דין לילה לגמר דין דכתיב ושפטו ועיקר משפט היינו גמר דין. דיני נפשות גומרין בו ביום לזכות וביום של אחריו לחובה דבעי הלנת דין שמא ימצאו לו זכות וכדילפינן בגמרא דכתיב צדק ילין בה רגילין היו מתחלה להלין את הדין כדי לצדקו ועתה כשאינם עושים כן הרי הם כמרצחים ורב אמר אשרו חמוץ אשרי דיין שמחמץ דינו ששהא אותו ומלינו כדי להוציא לאמתו ובעינן ביום כדכתיב והוקענים לה' נגד השמש ומשום הכי אין דנין דיני נפשות לא בע"ש ולא בערב יו"ט כדאמרינן התם דף ל"ה היכי ליעביד לדייניה במעלי שבתא ולגמרי לדיניה במעלי שבתא דילמא חזו טעם לחוביה ובעי הלנה ואי תימא ליגמרא בשבת ולקטליה בשבתא אין רציחה דוחה שבת לקטליה לאורתה נגד השמש כתיב ליקטליה בחד בשבת אתה מענה את דינו דכיון דמצפה למיתה הרי עינוי דין נגמריה בחד בשבתא מינשו טעמיהו כדאיתא התם דף ל"ה אבל דיני ממונות דנין אותם בכל יום מן התורה כדכתיב בכל עת ומדרבנן הוא דאין דנין בע"ש.

הלכה ד

דיני מלקיות וגזלות הוו כדיני ממונות אלא שדיני מלקיות מן התורה בשלשה. שור הנסקל דינו בכ"ג כדילפינן לעיל וכדאמרינן דף ל"ו לא תטה משפט אביונך בריבו אבל אתה מטה משפט שור הנסקל לחובה על פי אחד ומהכא גמיר לכולהו מעלות דלא נהיגי חוץ מכ"ג ומסתברא דהיקש להכי אתא שהוא עיקר הדין ותחלתו אבל כולהו אינך להצלה אתו ומה לנו לחוס על שור מוטב לקיים בו ובערת הרע.

הלכה ה

המסית אין דיניו כשאר דיני נפשות וכדאמרינן התם דף ל"ג וחלופה במסית דכתיב לא תחמול ולא תכסה עליו בדבר שיש בו משום חמלה בדיני נפשות אין עושין כן בדין מסית.

הלכה ז

דיני נפשות מכות וקדוש החדש ועיבור השנה אב ובנו והרב ותלמידו שאחד מהם הוא מן התלמידים ולא מן הסנהדרין מונין אותם באחד וכדתניא התם דף ל"ו דכיון דמן התורה צריכין מנין ג' או כ"ג אין נמנין אלא אחד דקידוש החדש בעי ג' דאיקרי משפט כדכתיב כי חוק לישראל הוא משפט וגו'.

הלכה י

תלמיד המבין רבו מוסר לו קבלה הצריכה לדין זה ודן עמו בדיני נפשות כדאמרי' ברב כהנא ורב דלסבריה לא הוו צריכי וגברא באנפיה נפשיה הוא והממזר והסומא דפסילי לדיני נפשות הא ילפינן לה לעיל מדכתיב אתך בדומים לך:

פרק יב

הלכה א

דיני נפשות צריך התראה להבחין בין שוגג למזיד וכדילפינן פרק היו בודקין מדכתיב וראה את ערותה אטו בראיה תליא מילתא משום דראה אותה מתחייב אלא עד שיראוהו טעמו של דבר שהיא ערוה והאי גבי כרת כתיב אם אינו ענין לכרת דקמי שמיא גליא אם שוגג או מזיד הוא תנהו ענין להתראת מלקות דשייך באחותו. דבי חזקיה תנא וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה שהתרו בו ועדין הוא מזיד דמנא ידעינן דמזיד הוא אלא שהתרו בו. ל"א ואם יזיד לא נאמר אלא וכי יזיד דמשמע תמיד הוא בזדונו וזה עיקר כך פירש"י ז"ל. דבי רבי ישמעאל תנא המוצאים אותו מקושש עצים שהתרו בו ועדין הוא מקושש דהא שקישש עצים לא נאמר אלא מקושש שלאחר שמצאוהו היה מקושש ומה

טעם תלוי בכך אם לא שהתרו ועדין היה מקושש. דבי ר' תנא על דבר אשר ענה עסקי דיבור דהינו התראה וצריכי כולהו קראי וכדאיתא התם דף מ"א. וצריך שיקבל עליו התראה ויתיר עצמו למיתה וכדילפינן נמי התם מדכתיב יומת המת עד שיתיר עצמו למיתה דהמת משמע שכבר הוא כמת קודם שבא לב"ד שחייב עצמו מיתה בפיו וצריך שיעבור תכף תוך כדי דיבור דאי לאו הכי שמא שכח התראה. ומאיימין ב"ד על העדים כדתנן התם דף ל"ז וטעמא דאיום זה משום דכל הני קולי דילפינן לדיני נפשות מדיני ממונות כדי להציל נפש. מקום שהורגים בו הוא רחוק מב"ד כדכתיב הוצא את המקלל אל מחוץ למחנה אלמא לאו במקום הוועד קטלוהו.

הלכה ד

ומשנגמר דינו אין משהין אותו כדאמר' לעיל אלא יהרג ביומו דכשנגמר דינו הוא מצפה למיתה והוי עינוי הדין דילפינן אפילו היתה עוברה אין ממתינין לה עד שתלד כדתנן סוף פרק דערכין וילפינן לה מדכתיב ומתו גם שניהם לרבות את הוולד [ומהכא משמע נמי דאין מענין את הדין כיון שאין ממתינין לה עד שתלד] והיינו משום עינוי הדין [דהוי בכלל לא תעשו עול (ויקרא יט, טו) כדאמרינן פרק עשרים (ה"ו)] ורש"י פי' משום דחד גופא הוא ואם ישבה על המשבר קודם שנגמר דינה ממתינין לה עד שתלד דכיון שעקר ונע ממקומו גופא אחרינא הוא. וכל אשה שתהרג מותר ליהנות בשערה כרב נחמן סוף פרק קמא דתניא כוותיה משום דאשה מיתתה אוסרתה ושיער לאו בר מיתה הוא שאין עשוי להשתנות.

הלכה ה

מי שיצא ליהרג והיה זבחו זבוח אין הורגין אותו עד שמזין עליו מדם חטאתו ואשמו כדתניא התם דלא הויא כחטאת שמתו בעליה כל זמן שלא נהרג אבל כשלא נשחט הזבח אין מענין את דינו:

פרק יג

הלכה א

כל מי שאמר שיש לו ללמד זכות שומעין לו אפילו אחר גמר דין כדילפינן לעיל מילי טובא להקל בדיני נפשות ואם לא נמצא זכות עדיו הם ההורגים אותו בכל מיתה שיתחייב בה כדכתיב יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו ורוצח שלא הרגוהו עדיו חייבים להמיתו ביד כל אדם. ואומרים לו התודה שכן דרך כל המומתין מתודין ויש להם חלק לעולם הבא וכדתנן פרק נגמר הדין דף מ"ג שכן מצינו בעכן שאמר לו יהושע

ותן לו תודה וגו' ויאמר חטאתי וגו' וכתיב יעכרך ה' ביום הזה היום הזה אתה עכור ולא לחיי העולם הבא.

הלכה ד

כל ב"ד שהרגו נפש אסורים לאכול באותו יום והרי זה בכלל לא תאכלו על הדם ואין מברין עליה' נמי מהאי טעמא וכדאמר' פרק ד' מיתות דף ס"ג ואין בהם מלקות כדאמר' התם על כולם אינו לוקה דהוה ליה לאו שבכללות אבל איסורא מדאוריתא מיהא איכא אלא דקשיא לי נגמר דינו בחולו של מועד אמאי אוכלין ושותין דהא נראה דאיסור עינוי בחולו של מועד לא הוי דאוריתא. הרוגי ב"ד קרוביהם אוננים עליהם.

הלכה ז

רוצח שבאו עדים שנגמר דינו בב"ד פלוני וכו' יהרג ושאר חייבי מיתות עד שבאו עדיו הראשונים כדאוקי שמואל פרק נגמר הדין דבעינן יד העדים וליכא וכדנילף פי"ד. ברח מחוצה לארץ לב"ד שבארץ ישראל סותרין דינו מפני זכותם של א"י אולי תועיל למצוא לו אי זו פתח של זכות כדאמר' במכות ספ"ק:

פרק יד

הלכה א

מצות רכד לסקול העוברי' על קצת מצות כדכתי' וסקלתם אותם באבנים:

מצות רכה לשרוף העוברים על קצת מצות דכתיב באש ישרפו אותו ואתהן וגו':

מצות רכו להרוג בסייף את העוברים על קצת מצות דכתיב נקם ינקם וגמרינן דהוי בסייף מדכתיב חרב נוקמת נקם ברית:

מצות רכז לחנוק העוברים על קצת מצות דכתיב מות יומת וגמרינן דהוי חנק דכל מיתה סתם האמורה בתורה היא חנק והורג את חברו מיתתו בסייף דכתיב גבי עבד נקם ינקם כדאמ' דף נ"ב אם מת תחת ידו הוי במיתת בית דין דעבד שייך במצות שהאשה נוהגת בהן ונקימה זו איני יודע מה היא כשהוא אומר והבאתי עליכם חרב נוקמת נקם ברית הוי אומר נקימה זו היא סייף ואי קטל עבדא הוי בסייף קטל בן חורין לא כל שכן דכיון דכתיב ביה מיתה סתם דהוי חנק גמרינן מק"ו דעבד דהוי סייף דחמיר מחנק. וכן אנשי עיר הנדחת מיתתן בסייף דכתיב בהו לפי חרב ואין רשות למלך להרוג אלא בסייף.

הלכה ג

כל חייב מיתה שלא המיתוהו ב"ד עוברין על מצות עשה **אזהרת שכב** שלא להחיות מכשף דכתיב מכשפה לא תחיה ולא ילפינן מיניה לשאר מחוייבי מיתת ב"ד.

הלכה ד

סקילה חמורה מן השריפה שכן ניתנה למגדף ולעובד ע"ז שהם חמורים שפושטים ידם בעקר וכן חמורה מסייף מהאי טעמא ואף על גב דאנשי עיר הנדחת בסייף אפ"ה מדיח עדיף כחו דעונו חמור ומיתתו בסקילה כדילפינן בדוכתיה. וכן סקילה חמורה מחנק שניתנה למגדף וכו' כדאמ' ואף על גב דחנק ניתן למכה אביו ואמו שהוקש כבודן לכבוד המקום אפ"ה סקילה חמורה מדאפקה רחמנ' לארוסה בת ישראל מכלל נשואה בת ישראל דהויא בחנק ש"מ סקילה דארוסה עדיפה שרעה לשמים ולבריות ולעצמה שפוגמת כבודה וכבוד משפחתה ואיכא קלון טפי מנשואה שכבר נפגמה וכדאמרינן התם פרק ד' מיתת דף נ'. ושריפה חמורה מן הסייף שכן ניתנה לבת כהן שזינתה שכן מחללת את אביה ואף על גב דסייף ניתן לאנשי עיר הנדחת דחמירי דממונן אבד אפ"ה נאמר אביה בסקילה לזנות בית אביה ונאמר אביה בשריפה את אביה היא מחללת מה אביה האמור בסקילה סקילה חמורה מסייף אף אביה האמור בשריפה חמורה מסייף וכדאמרינן התם. ושריפה חמורה נמי מחנק שניתנה לבת כהן כדאמר' ואפקיה רחמנא לנשואה בת כהן מכלל נשואה בה ישראל מחנק לשריפה. וסייף חמור מחנק שכן ניתן לעיר הנדחת ואף על גב דחנק חמור שניתן למכה אביו ואמו שהוקש כבודם וכו' אפ"ה פושט ידו בעיקר עדיף. כל מי שנתחייב בשתי מיתות נידון בחמורה אפילו נגמר דינו לקלה וחזר ועבר החמורה ואמרינן מנא הא מילתא וכו' מדכתיב ביחזקאל והולידה בן פריץ שופך דם וגו' את אשת רעהו טמא וגומר וכתיב בתריה מות יומת דמיו בו יהיה דהינו סקילה ואי דלא נגמר דינו קודם לקלה דהיא סייף או חנק לא איצטריך קרא לאשמועינן ואי מפרש' לכולהו עבירות דקרא בחיוב סקילה מאי קמ"ל יחזקאל וכדאיתא פרק הנשרפין דף פ"א.

הלכה ה

ואחד האיש ואחד האשה דנין אותם בד' מיתות דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל מיתות שבתורה וכדילפינן במסכת קמא.

הלכה ו

כל חייבי מיתות שנתערבו נידון בקלה וכדתנן התם דף ע"ט דמאחר שנתערבו ואי אתה מכיר מי הוא המחוייב החמורה אי אתה רשאי להחמיר עליו למושכו למיתה חמורה שלא נתחייב בה אלא ידונו בקלה שישנה בכלל החמורה. מי שנגמר דינו שנתערב עם שאר העם או עם מי שלא נגמר דינו כולן פטורין ואפילו זה שלא נגמר דינו כיון שאין יכולין לגמור דינו אלא בפניו כדאיתא התם פרק הנשרפין דף ע"ט וכיון שאין מכירין

אותו לא הויא בפניו דהואיל ואיכא אחר דלא נגמר דינו אין לך ראיה לזכות גדולה מזו ורחמנא אמר והצילו העדה.

הלכה ח

מי שעמד על נפשו ולא יכלו העדים להמיתו במיתה שהוא חייב בה הורגין אותו עדיו בכל מיתה שיכולין ואם נקטעה יד העדים פטור כדאמר שמואל פר' נגמר הדין וטעמא דבעינן יד העדים תהיה בו בראשונה וליכא אבל אם היה גדמין יהרג ביד אחרים דאמר קרא יד העדים שהיתה כבר יד שהיתה להם תהיה להם בשעת מיתה אבל גדמין מעיקר' לא משתמע מיניה דזו היא יד שלהם. ורוצח שנגמר דינו רודפין אחריו וביד כל אדם עד שממיתין אותו כדתניא התם מות יומת המכה רוצח הוא אין לי אלא במיתה הכתובה בו מנין שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בו שאתה ממיתו בכל מיתה שאתה יכול להמיתו תלמוד לומר מות יומת המכה מ"מ ומות יומת ריבוייא הוא ואמרינן התם וליגמר מיניה ומשני משום דהוי רוצח וגואל הדם ב' כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין דבגואל הדם כתיב גואל הדם הוא ימית וגו' מנין שאם אין לו גואל שב"ד מעמידין לו גואל שנא' בפגעו בו מכל מקום וכיון דחשיב לרוצח וגואל הדם ב' כתובים הבאים כא' משמע דמריבויא דמות יומת מרבינן נמי דמיתתו בכל אדם אפילו אינם עדיו דומיא דגואל הדם אפילו אינו הגואל.

הלכה ט

הלכה מפי השמועה שמתקנין ב"ד שתי קברות אחד לנסקלין ולנשרפים ואחד לנהרגים ונחנקין כדתנן פרק נגמר הדין דף מ"ו ובגמרא אמרינן וליתקון ד' קברות ב' קברות גמרה גמירי לה הלכה למשה מסיני.

הלכה י

אין דנין שנים ביום אחד כדתנן התם משום דלהפוכי בזכותא דכל חד צריך לבקש ראיות למיתה זו ולמיתה זו אבל היו בעבירה ומיתה אחת כנואף ונואפת דנין ביום אחד ובועל בת כהן דהויא בשריפה והוא בחנק אין דנין ביום אחד דצריכין לבקש ראיות לזה ולזה כדאמרן.

הלכה יא

אין דנין דיני נפשות אלא בפני הבית והוא שיהיה ב"ד הגדול שם בלשכה שבמקדש שנאמר בזקן ממרא לבלתי [שמוע] אל הכהן וגו' בזמן שיש כהן מקריב יש דיני נפשות וכו' ובפרק ד' מיתות תניא ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט בזמן שיש כהן יש

משפט בזמן שאין כהן אין משפט דאין ב"ד ממיתין אלא בזמן לשכת הגזית וכו' וכדילפינן מלא תטע לך אשרה אצל מזבח כדאמר' בהלכות נערה בתולה בפרק קמא.

הלכה יד

סנהדרין נוהגת בח"ל כשנסמכו בארץ וכדילפינן לעיל:

פרק טו

הלכה א

מצות הנסקלין מפשיטין אותן ומכסין ערותן והאשה בחלוק אחד כדתנן פרק נגמר הדין כחכמים דאין האשה נסקלת ערומה וכדכתיב ורגמו אותו מאי אותו אילימא אותו ולא אותה והכתיב והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא אלא מאי אותו אותו בלא כסותו הא אותה בכסותה והתוספות כתבו דלאו מקרא דריש דהא ליכא מיעוט להכי דאותו איצטריך למידרש בלא כסותו אלא היינו טעמא כדמפרש משום הרהורא או משום בזיונא. ובית הסקילה היה גבוה שתי קומות כדתנן נמי התם דף מ"ה ואף על גב דבור עשרה יש בו כדי להמית אפ"ה אמר קרא ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה שימות מהר אי הכי ליגבהיה טפי משום דמינוול אם גבוה יותר מדאי מתפזר גופו ואיבריו מתפרקין וכריסו נבקעת וכדאמרינן התם. ואחד מן העדים דוחפו על מתניו כדתנן התם ותני בגמרא מנין שבדחי' נידונו הנוגעים בהר סיני ת"ל ירה יירה לשון השלכה כמו ירה בים ומשמעות דריש ולא ריבויא ומנין שבסקילה אבנים הוזכרה שם תלמוד לומר סקול יסקל שהוא לשון אבנים כדכתיב וסקלוה כל אנשי עירה באבנים ומנין שבסקילה ובדחיה אם הוצרך לשתיהן כגון שדחפוהו ולא מת תלמוד לומר סקל ירה ריבוייא הוא דאי חדא מיניהו דוקא קאמר או הא או הא ליכתוב כי סקל או ירה ומדכתיב הני לריבוייא כתבינהו ומנין שאם מת בדחיה יצא תלמוד לומר או לחלק ומנין שאף לדורות דלא תימא סיני שאני וכל חייבי סקילה תהיה דחיה שם תלמוד לומר סקל יסקל לשון עתיד ולא כתב סקל סקל או ירה ירה ואם לא מת מדלי לאבן בהדי חבריה ושדי לה העד השני לחוד כי היכי דתיתי מרזיא מכח גדול כדאמ' התם ואם לא מת רגימתו ביד כל אדם דכתיב יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה.

הלכה ב

עובד עבודה זרה אין סוקלין אותו אלא על שער שעבד בו וכדאמ' פרק נערה דמ"ה דכתיב והוצאת את האיש ההוא וגו' אל שעריך זה שער שעבד בו או אינו אלא שער שנידון בו נאמר שעריך למטה ונאמר שעריך למעלה מה שעריך האמור למעלה שער שעבד בו

כדכתיב כי ימצא בקרבך באחד שעריך וגו' וילך ויעבוד וגו' ואם היתה עיר שרובה גוים סוקלין אותו על פתח ב"ד דדוקא כשהיא של ישראל היא דקפיד קרא כדכתיב שעריך.

הלכה ג

מצות הנשרפים וכו' כדתנן התם פרק ד' מיתות דף נ"ב ובגמרא מנא לן דשריפה דקאמר רחמנא כי האי גוונא אתיא שריפה מעדת קרח דכתיב הכא באש תשרף וכתיב התם אשר הקריבו השרופים מה להלן גוף קיים כדכתיב החטאים האלה בנפשותם ולא בגופם שנשמתן נשרפת וגוף קיים ומבני אהרן דהוה שריפה ממש לא ילפינן משום דרב נחמן ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה וכיון דמגזרה שוה ילפינן דשריפת נשמה וגוף קיים נקראה שריפה מבררין לו זו שהיה יפה דהיינו פתילת אבר.

הלכה ד

מצות הנהרגין מתיזין ראשו בסייף כדרך שהמלכים עושים וכדתנן התם דאף על גב דכתיב ובחקתיהם לא תלכו כיון דכתיב סייף באוריתא דכתיב לפי חרב בעיר הנדחת וכתיב ברוצח נקם ינקם נקימה זו איני יודע מה היא כשהוא אומר חרב נוקמת הוי אומר זו סייף ואם כן לאו מניהו גמרינן ולא תימא לפי חרב דבריז ליה מבריז שתוקעה בבטנו דלפי חרב כתיב פיפיות של חרב שני צדדין מכאן ומכאן דכתיב חרב פיפיות אלמא תרי נינהו ולא תימא דעביד ליה גסטרא דאמר קרא ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה אשכחן דקטיל עבדא כתיב נקם ינקם בר חורין מנא לן קל וחומר הוא קטל עבדא בסייף בר חורין בחנק ולמאן דאמר חנק חמור יליף מעגלה ערופה כדאיתא התם דף נ"ב.

הלכה ה

מצות הנחנקין נותנין סודר קשה לתוך הרך וכל אחד מושך אצלו עד שנפשו יוצאת כדתנן התם וילפינן בגמרא דכתיב מות יומת בחנק או אינו אלא באחת מכל מיתות האמורות בתורה אמרת כל מקום שנאמר מיתה בתורה סתם אי אתה רשאי למושכה להחמיר עליה אלא להקל עליה והינו חנק וממאי דאיכא חנק במיתת ב"ד דילמא אין מיתת ב"ד אלא שלש וקלה שבהן סייף אמר רבא ארבע מיתות הלכתא גמירי בהו בשמן הנקוב להן וכיון שלא פירש למי ניתן חנק על כרחין חלק היא מכולן והניחוה לסתמיה שאינך רשאי למושכה להחמיר אלא להקל עליה ולפיכך לא הוצרך הכתוב לפרשה דסתם מיתה הוי חנק כדאמר':

הלכה ו

מצות רכח לתלות המגדף ועובד ע"ז כדתנן פרק נגמר הדין דף מ"ה ובגמרא תנו רבנן והומת ותלית יכול כל המומתין נתלין ת"ל כי קללת אלהים תלוי מפני שברך את ה'

נתלה. העוברים והשבים אומרים מפני מה זה תלו מפני שברך את ה' וגנאי הדבר כלפי מעלה להזכר ומה מקלל זה שכפר בעיקר אף כל שכפר בעיקר ואין לך לרבות אלא העובד עבודה זרה דכתיב ביה נמי את ה' הוא מגדף ודרשינן כללי ופרטי והומת ותלית כלל כי קללת פרט אי הוו מקרבי להדדי הוה אמרינן אין בכלל אלא מה שבפרט השתא דמרחקי מהדדי אהני לרבויי עבודה זרה הך הרחקה שהרחיקן זה מזה למימרא דאין דנין אותו בכלל ופרט אהני לרבויי עבודה זרה ודומיא לפרטא בכל מילי שכופר בעיקר כמותו ולא נרבה לכל הנסקלין. והאיש נתלה ואין האשה נתלה כדתנן נמי התם לרבנן ובגמרא טעמא דכתיב כי יהיה באיש חטא וגו' איש ולא אשה. ומצות תליה וכו' תולין אותו סמוך לשקיע' החמה כדתניא התם דף מ"ו אלו נאמר חטא ותלית הייתי אומר תולין אותו ואח"כ ממיתין אותו כדרך שהמלכות עושה תלמוד לומר והומת ותלית ממיתין אותו ואחר כך תולין אותו הא כיצד משהין גמר דינו עד סמוך לשקיעת החמה. ואין תולין אותו בשחרית שמא יתרשלו מקבורתו ויבוא לידי שכחה אלא סמוך לשקיעת החמה כדי שיקברוהו מיד אחד קושר ואחד מתיר ואין שהות בנתים. ומשקעין את הקורה בארץ כדתניא התם על עץ שומע אני בין תלוש בין מחובר תלמוד לומר כי קבר מי שאינו מחוסר אלא קבורה דמריבוייא דקבר משמע ליה דאף עץ בעי קבורה יצא מחובר שמחוסר קציצה ותלישה דנעיצה לאו כלום היא בעץ כדאיתא התם:

מצות רכט לקבור כל הרוגי ב"ד ביום הריגתן כדכתיב כי קבר תקברנו ביום ההוא ומריבויא דקבר תקברנו דרשינן כל המתים:

אזהרת שכג שלא תלין נבלתו כדכתיב לא תלין נבלתו וכיון דילפינן לכולהו מתים דבעו קבורה ה"נ בהלנתם עובר בלא תעשה ואם הלינו לכבודו אינו עובר עליו וכדאיתא התם. וכמו שנקבר עץ הנתלה עמו ה"נ אבן וסייף נקברין בתפיסת הנהרג דתניא נקברין עמו ותניא אין נקברין עמו דלא כתיב אלא קבר ואמרי' מאי עמו בתפיסתו.

הלכה י

כל הנסקלין שבתורה י"ח כדתנן להו לכולהו פרק ד' מיתות דף נ"ג והני דכתיב בהו סקילה בהדיא הא כתיב בהו ודלא כתיב בהו סקילה כתיב בהו דמיהם בם וגמירי מאוב וידעוני דאי במות יומת גמרי עד דגמרי מאוב וידעוני ליגמרו מאשת איש בחנק דאי אתה רשאי למושכה להחמיר אלא להקל הילכך בדמיהם בם גמרי אב ואשת אב כתיב פרשת קדושים ואיש אשר ישכב את אשת אביו וגו' דמיהם בם ואמו שאינה אשת אביו אמר קרא אמך היא עשאה הכתוב לאמו שאינה אשת אביו כאמו שהיא אשת אביו כלתו דמיהם בם נערה מאורסה וסקלתם אותם באבנים זכור דמיהם בם שוכב עם בהמה

דכתיב ואיש כי יתן את שכבתו בבהמה וגו' מות יומת בסקילה או אינו אלא באחד משאר מיתות נאמר כאן תהרוגו ונאמר במסית הנסקל כי הרג תהרגנו מה להלן בסקילה אף כאן בסקילה וכמיתת הבהמה כן מיתת האיש ואשה המביאה עליה דכתיב בה דמיהם בם מגדף ועובד ע"ז כתיב בהו סקילה נותן מזרעו למולך ואוב וידעוני כתיב בהו רגימה מסית כתיב ביה סקילה מדיח ילפינן הדחה הדחה או ממסית או מנביא המדיח כרבנן סוף פרק הנחנקין והמכשף כרבי עקיבא סוף פרק ד' מיתות נאמר לא תחיה ונאמר להלן אם בהמה אם איש לא יחיה מה להלן בסקילה כדכתיב כי סקל יסקל וגו' אף כאן בסקילה ולא ילפי' מלא תחיה כל נשמה בסייף דדנין ישראל מישראל שריבה בהן הכתוב מיתות הרבה והתם ילפינן נמי בגוונא אחרינא. מחלל שבת בסקילה דכתיב כל העושה בה מלאכה יומת ונתפרשה מיתה זו במקוששה שהיא סקילה. מקלל אביו ואמו דכתיב מות יומת וגו' דמיו בו מיתה זו היא סקילה דכתב הכא דמיו בו וכתיב התם דמיהם בם מה להלן בסקילה אף כאן בסקילה ובן סורר ומורה כתיב ביה רגימה.

הלכה יא

כל הנשרפין עשרה בת כהן שזנתה תחת בעלה דכתיב באש תשרף בתו ובת בתו ובת בנו ובת אשתו ובת בנה ובת בתה וחמותו וכדתנן פרק הנשרפין ובגמרא מנה"מ דתנו רבנן איש אשר יקח את אשה ואת אמה אין לי אלא אשה ואמה דהינו חמותו בת אשה ובת בתה ובת בנה מנין נאמר כאן בחמותו בשריפה זמה ונאמר באזהרה בתה ובת בתה ובת בנה שארה הנה זמה היא מה להלן בתה ובת בתה ובת בנה אף כאן לענין עונש שריפה בתה ובת בתה ובת בנה בהאי דינא מנין לעשות זכרים כנקבות והינו שאר הבא ממנו דהינו בתו ובת בנו ובת בתו מארוסתו דלאו בכלל אשה ובתה דקרא נינהו דהתם באשתו על ידי קידושין כדדרשינן לה ביבמות מקראי כשאר הבא ממנה כבתה ובת בתה ובת בנה דרבינ' להו בגזרה שוה נאמר כאן זמה ונאמר להלן זמה ואף על גב דבשאר דידיה לא כתיב זמה אתיא הנה הנה אתיא זמה זמה מעיקרא מייתינן לה בהנה הנה והדר בזמה זמה כתיב הכא כי ערותך הנה וכתיב בשאר אשתו שארה הנה מה להלן זמה עמו אף כאן זמה עמו ובתר דמייתינן זמה לשאר דידיה ילפי' בה שריפה בזמה זמה מה להלן שרפה אף כאן שריפה ומנין לעשות שלש' דורות למעלה אם חמיו ואם חמותו כשלשה דורות למט' בת בתו ובת בנו נאמר למטה זמה שארה הנה זמה היא ונאמר למעלה זמה כי יקח איש אשה ואת אמה זמה היא מה למטה ג' דורות אף למעלה ג' דורות איתרבו בדינא דקרא לעונש ולאזהרה כדאיתא התם ריש פרק הנשרפין דף ע"ה

והוא שבא עליהן בחיי אשתו כר' עקיבא דאמר אותו ואתהן שתיהן משמע וה"ק אם אשתו קיימת תשרף חמותו ואם לאו אין כאן עונש שריפה אלא ארור שוכב עם חותנתו.

הלכה יב

נהרגין שנים רוצח ועיר הנדחת כדתנן התם דף ע"ז וכדילפי' לעיל.

הלכה יג

הנחנקין ששה אשת איש דכתיב ואיש אשר ינאף וגו' מות יומת הנואף וכל מיתה סתם הכתובה בתורה היא חנק וכדילפינן לעיל במצות הנחנקין וחובל באביו ובאמו דכתיב נמי מכה אביו ואמו מות יומת ומיתה סתם היא חנק כדאמ' ואימ' עד דקטיל ליה לא ס"ד קטל חד בסייף וקטל אביו בחנק ולמאן דאמר חנק חמור מדכתיב מכה איש ומת ש"מ כל הכאה סתם לאו מיתה הוא וגונב איש מישראל דכתיב ביה נמי מות יומת וזקן ממרא ע"פ ב"ד שבלשכת הגזית דכתיב ביה ומת האיש ההוא ונביא השקר והמתנבא בשם ע"ז דכתיב בהו ומת הנביא ההוא וקאי אאשר יזיד לדבר דבר בשמי ואשר ידבר בשם אלהים אחרים נמצאו כל הרוגי ב"ד בד' מיתות ל"ו סימן להם חיוב ח"י לסקילה י' לשריפה ו' לחנק ב' להרג:

פרק טז

הלכה א

מצות רל להלקות המחוייב מלקות דכתי' והפילו השופט לפניו והכהו וגו' ואף על פי שמלקות במקום מיתה הוא עומד וכדאמרינן התם דכיון דעבר על אזהרת בוראו ראוי הוא למות ומיתה זו קנס עליו הכתוב והוי כאחת מן המיתות ואפ"ה בשלשה מומחין הוא וכדילפינן התם מקרא. ומלקין בזמן הזה מן התורה בכל מקום בפני ג' סמוכין דכתיב גבי מלקות ושפטום שנים ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהם עוד אחד וכדאמר פרק קמא דף י' וכל מלקיות של דייני ח"ל אינה אלא מכות מרדות דבעינן מומחים כדאמ'.

הלכה ד

אין אדם לוקה אלא בעדים והתראה וכדילפינן לעיל פרק י"ב ובדרישה וחקירה בדיני נפשות דמדאורי' אפילו בדיני ממונות הוה בעינן דרישה. עבר על לאו שניתק לעשה לוקה דהתראת ספק שמה התראה כרבי יוחנן פרק אלו הן הלוקין דף ט"ו דכשמתרים בו על לאו שניתק לעשה ספק הוא שמא לא יבטל את העשה ואפ"ה אם יבטלנו לקי כיון שמתרין בו בפירוש אל תעשה שאם תעשה ולא תקיים העשה שבו תלקה. עבר עבירה שיש בה מלקות ומיתת ב"ד כגון ששחט אותו ואת בנו לע"ז והתרו בו למיתה סוקלין

אותו כדינו ואפילו התרו בו גם כן למלקות אינו לוקה דקים ליה בדרבה מיניה ואם התרו בו למלקות בלבד לוקה.

הלכה ו

עד אחד נאמן באיסורין כשאין מכחישו העובר בשעה שהוא עובר וכדילפינן בעלמא.

הלכה ח

כיצד מלקין כופת וכו' ואוחז וכו' אם נקרעו וכו' כדתנן התם דף כ"ב ובגמרא מ"ט משום נקלה אחיך וגו' ורצועה כפולה אמרינן התם מנין שהיא מוכפלת שנאמר והפילו ואינו מכה אותו על כסותו דכתיב והכהו ולא לכסותו שליש מלפניו וב' שלישית מאחוריו דכתיב והפילו השופט והכהו לפניו כדי רשעתו במספר רשעה אחת מלפניו ב' רשעיות מאחריו דכיון דמלפניו רשעה אחת מכלל דמלאחריו שתים. המוכה אינו עומד אלא מוטה כדכתיב והפילו השופט. ואין מכין שנים כאחד כדכתיב והכהו לפניו דמשמע שיהיו עיניו של שופט בו ולא שיהיה מביט בדבר אחר. הגדול שבדיינים קורא אם לא תשמור לעשות וגו' וילפינן ביבמות דבעי' קרייה מדכתיב גבי שפחה חרופה בקורת תהיה בקרייה תהיה ומשמע דגדול הוא שקורא וכיון דאזהר קרא לא יוסיף משמע דבעי למנות וכיון דגדול קורא שני מונה וכיון דשני מונה ג' אומר הכה דכיון דבעינן אומד הדיינים צ"ל למכה הכה.

הלכה יב

מת תחת ידו פטור דשליח ב"ד הוא ואמרי' יצא האב המכה את בנו והרב את תלמידו ושליח ב"ד כדתנן פרק הגולין מדכתיב לחטוב עצים מה חטבת עצים רשות יצא האב וכו'. ואם הוסיף רצועה על האומד ומת הרי זה גולה על ידו ותניא התם אין לי אלא מכה רבה שהכהו מכות הרבה על האומד כדכתיב מכה רבה מכה מועטת אפילו מכה אחד מנין דאסור להוסיף ת"ל לא יוסיף להכותו על אלה אם כן מה ת"ל מכה רבה לימד על הראשונות שהן מכה רבה:

אזהרת שכד שלא להכות את חברו דכתיב לא יוסיף מה אם זה הלוקה שנתנה תורה רשות להכותו צוה שלא להכותו יותר על רשעו ק"ו לשאר בני אדם הכשרים לפיכך כל המכה את חברו הכאה שאין בה תשלומין לוקה ואפילו הכה עבד דהוי חייב במצות שהאשה חייבת בהן כדילפינן בעלמא אבל אם חייב לשלם ממון משלם ממון ואינו לוקה וכדילפי' בדוכתיה:

פרק יז

הלכה א

כיצד מלקין המחוייב כפי כחו דמדכתיב כדי רשעתו במספר כלומר שלא ילקה בלא שיעור אלא במנין ידוע כפי מה שיוכל לסבול שנאמר כדי רשעתו במספר ואחר כך אמר ארבעים יכנו שאין מוסיפין על הארבעים אפילו היה בריא כשמשון ודרשינן במספר ארבעים מנין שהוא סמוך למ' כרבנן דמתני' דכ"ב דרשינן כמאן דכתיב במספר ארבעים מנין שסוכם את הארבעים דמדלא כתיב יכנו ארבעים במספר אלא במספר ארבעים יכנו שמעינן דהכי קאמר מנין הסוכם את הארבעים שהוא חשבון המשלים סכום של ארבעים שגורם לקרות אחריו ארבעים והינו ל"ט.

הלכה ב

אין אומדין אלא במכות הראויות להשתלש כדתנן התם משום דבעינן שליש מלפניו ושני שלישית מאחוריו ולכן אם אמדוהו לעשרים אינו לוקה אלא י"ח אמדוהו לקבל ארבעים או י"ח ומשהתחיל ללקות ראוהו חלש אינו לוקה יותר דכיון דנתבזה בב"ד ולקה קצת סגי ליה בהכי אבל אמדוהו וראו בב"ד שאינו יכול לקבל כלום לא מיפטר אלא לוקה לאחר זמן וכן אמדוהו לי"ב ואח"כ ראו שיכול לקבל יותר פטור דכיון דלקה הוי ביזיון ב"ד להחזירו כדפי' רש"י ז"ל אמדוהו לקבל היום י"ב ולא לקה עד למחר ויכול עתה לקבל י"ח אינו לוקה אלא י"ב דכיון דליומיה דאמדוהו לא היה יכול לקבל יותר הוי אומד אבל אמדוהו לאחר זמן לא הוי אומד אלא כפי מה שיוכל לקבל באותו יום וכדתניא התם. אמדוהו אומד אחד על ב' לאוין לוקה ופטור והינו כשאמדוהו ליותר מל"ט ואם לאו לוקה ומתרפא וכדתנן התם דעד ל"ט חשבינן ליה משום חד לאו.

הלכה ה

מי שנתקלקל מכח ההכאה אפילו במי רגלים אין מכין אותו יותר דכתיב ונקלה אחיך לעיניך כיון שנקלה פטור אבל נתקלקל מן הפחד קודם ההכאה הרי זה לוקה דכתיב והכהו ונקלה שנקלה לאחר מכה. אמדוהו לב' מלקיות ונתקלקל בין בראשונה בין בשניה פטור כיון דאמדוהו בבת אחת ואם נפסקה הרצועה בשניה פוטרין אותו דהא נקלה וכדתניא התם דף כ"ג ורש"י ז"ל פי' ענין אחר. כפתוהו על העמוד ללקות וברח פטור כדאמר שמואל התם והיינו טעמא שכבר נקלה.

הלכה ז

כל מי שלקה חזר לכשרותו דכתיב ונקלה אחיך לעיניך כיון שנקלה הרי הוא אחיך וכן כל חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתן כדכתיב ונקלה אחיך לעיניך כשלקה הרי הוא אחיך וכדתנן התם וכדנילף לקמן פרק י"ח.

הלכה ח

כ"ג שלקה חוזר לגדולתו וראש ישיבה אינו חוזר להיות אפילו כשאר סנהדרין שמעלין בקדש ואין מורידין:

פרק יח

הלכה א

אלו הן הלוקין כל העובר על לא תעשה שחייבין עליו כרת ואין בו מיתת ב"ד כאוכל חלב ודם וכן העובר על מה שיש בו מיתה בידי שמים כאוכל טבל וכהן שאכל תרומה טהורה וכן על כל לאו שיש בו מעשה וכדתנן ריש פרק הלוקין ובגמר' יליף להו ר' אבהו לחייבי כריתות במלקות דגמר לעיני דכתיב ונכרתו וגו' לעיני וכתיב במלקות ונקלה אחיך לעיניך אבל חייבי מיתות ב"ד לא גמרינן לעיני מלעיניך משום דכתיב כדי רשעתו ודרשינן משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות וברשעה המסורה לב"ד הכתוב מדבר ורבינא אמר לעולם טעמיה דרבי עקיבא משום ב' רשעיות הוא ודקאמרת חייבי כריתות נמי ב' רשעיות הן דאכתי עונש כרת עליו לא פסיקא מילתא לכרת הואיל ואם עשו תשובה ב"ד של מעלה מוחלין להם וחייבי מיתות ב"ד אף על פי שעשו תשובה אין ב"ד של מטה מוחלין לו את המיתה וכיון דילפינן לחייבי כריתות דישנן בכלל מלקות חייבי מיתה בידי שמים נמי פטירי במלקות לפי שמיתה בידי שמים פחותה מן הכרת שהמחוייב כרת ישאר עליו עונש אחר מיתה ומחוייב מיתה נתכפר לו במיתה. וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו דכתיב גבי מלקות אם לא תשמור לעשות דבעינ' מעשה חוץ מנשבע ומימר ומקלל חברו בשם וילפינן להו בריש תמורה נשבע מדכתיב כי לא ינקה וגו' ב"ד של מעלה וכו' אבל ב"ד של מטה מלקין אותו ומנקין אותו כדאית' התם ומימר משום דבדיבורו עושה מעשה שעושה מחולין קדשים ומקלל חברו בשם דכתיב והפלא דהינו מלקות כדכתיב והפילו השופט וכתיב ליראה את ה' הגדול והנורא וגו' שיהא ירא שלא להוציא את ה' לבטלה ובמקלל השם איכא מוציא שם שמים לבטלה ומצער חברו וכדאיתא התם. וכל לאו שניתן לאזהרה מיתת ב"ד אין לוקין עליו משום רשעה אחת אתה מחייבו וכו'. וכל לאו שניתן לתשלומין אין לוקין

עליו כרבנן דמתני' פרק קמא דמכות דאמרי כל המשלם אינו לוקה משום דכתיב כדי רשעתו משום רשעה אחת אתה מחייבו ולא משום ב' רשעיות ולא תימא דילקה ולא ישלם דהא בעדים זוממים רבתה תורה בפי' שישלמו כדכתיב ועשיתם לו כאשר זמם וגו'. וכל לאו שניתק לעשה אין לוקין עליו אלא אם כן לא קיים עשה שבו וכדילפינן לעיל פרק ט"ז. ולאו שבכללות אין לוקין עליו נראה דטעמא משום דלא מצי מתרה ביה דלא מיוחד לאוין והיכא דמיחד חייב כדאיתא בכמה דוכתיה.

הלכה ד

מי שלקה בב"ד על איסור כרת וחזר ולקה על אותו כרת עצמו מכניסין אותו לכיפה וכדתנן פרק הנשרפין דף פ"א דכיון דקא מותר נפשיה לעבירה אחת של כרת פעמים ושלש מקרבין ליה לקטליה עילויה ואמרינן התם כיפה היכא רמיזה וודאי הלכה למשה מסיני היא הא עונש דכיפה ומיהא היכא רמיזה מקצת דכתיב תמותת רשע רעה מי שהוחזק רשע תמיתהו רעתו אלמא מוחזק רשע בר מיתה הוא וכן מי שעבר על כרת או מיתת ב"ד שני פעמים והתרו בו אלא שאין ממיתין או מלקין אותו מפני שלא קבל התראה בפעם שלישית מכניסין אותו לכיפה וכדתנן נמי התם והא הוי נמי בכלל הלכה למשה מסיני.

הלכה ו

הגונב את הקסוה והמקלל בקוסם והבועל ארמית קנאין פוגעין בו כדתנן נמי התם בשעה שרואין המעשה אבל לאחר מכאן אין מיתתו מסורה לב"ד והל"מ הוא. וכהן ששמש בטומאה חייב מיתה דכתיב דבר אל אהרן וגו' וינזרו וגו' ויליף חילול חילול מתרומה כדאיתא התם ופרחי כהונה היו מוציאין אותו חוץ לעזרה ופוצעין מוחו בגיזרין ונראה דהאי נמי הוי הלכה כיון שחייב מיתה בידי שמים דאי ליכא מיתה לא היו פוצעין את מוחו. אין ממיתין ואין מלקין בהודאת פיו דאף על גב דאמרינן בעלמא לא איברו סהדי אלא לשקרי הינו בדבר שבממון אבל במיתה ומלקות שמא מן העמלין הוא וגזרת הכתוב הוא דהא אפילו בעדים אי לא אתרו ביה לא לקי:

פרק יט

הלכה א

כל כרת שאין בו מיתת ב"ד לוקין עליהם אחותו ואחות אביו ואחות אמו ואחות אשתו ואשת אחיו ואשת אחי אביו ונדה כתיב כרת בהדיא בפרשת קדושים במקצתן וכתיב בסוף אחרי מות כי כל אשר יעשה מכל התועבות וגו' ונכרתו הנפשות וקאי אכולהו

דכתיב נמי התם ואוכל חלב כתיב ביה כרת בהדיא וכן אוכל דם כתיב ביה כרת ואוכל חמץ בפסח ואוכל ביום הכפורים ועושה מלאכה בו כתיב ביה והאבדתי את הנפש ההיא דהינו כרת שהוא אבדן הנפש ואוכל נותר ופגול כתיב בהו נמי כרת בפגול בהדיא ובנותר בגזרה שוה כדילפינן פרק י"ג מהלכות פסולי המוקדשין וטמא שאכל בשר קדש דכתיב בפרשת צו וטומאתו עליו ונכרתה וגו' וטמא שנכנס לעזרה דכתיב ואם לא יכבס וגו' ונשא עונו וכדכתבינן בפ"ג מהלכות ביאת מקדש ושוחט קדשים ומעלם בחוץ דכתיב בהו כרת בהדיא בפרשת אחרי מות ומפטם את השמן והסך בשמן המשחה והמפטם את הקטרת דכתיב איש אשר ירקח כמוה ואשר יתן ממנו על זר ונכרת וכתיב איש אשר יעשה כמוה להריח בה ונכרת מעמיו.

הלכה ב

כל מחוייבי מיתה בידי שמים שהן בלא תעשה ויש בהם מעשה שלוקין עליהם י"ח. זר שאכל תרומה או תרומת מעשר או בכורים או חלה דכתיב בתרומה ומתו בו כי יחללוהו וכל זר לא יאכל קדש וכל הני מיקרו תרומה חלה תרימו תרומה ותרומת ידיך אלו בכורים. אוכל טבל או עסה שלא הורמה חלתה דכתיב ביה ולא יחללו ויליף חילול חילול מתרומה שאכלה בטומאה מה להלן במיתה וכו' וחלה הויא כתרומה כדאמרינן. כהן טמא שאכל תרומה טהורה דכתיב ומתו בו כי יחללוהו וגו'. וכהן שנכנס לקדש הקדשים שלא לעבודה דכתיב ואל יבוא בכל עת וגו' אל פני הכפורת ולא ימות וכדאמרינן פרק ב' דהלכו' ביאת מקדש. וכהן שיצא מן המקדש בשעת עבודה כדכתיב ומן המקדש לא יצא וגו' פן תמותו וכדכתבינן נמי התם. ולוי שעבד בעבודת כהנים כדכתיב איש איש על עבודתו וגומר וכתיב ואל המזבח לא יקרבו ולא ימותו וכדכתב פרק שלישי דהלכות כלי המקדש. וזר ששמש כדכתיב והזר הקרב יומת וכדתניא בפ' הנשרפין דף פ"ג ומחוסר בגדים הוי כזר כדכתיב וחגרת אותם אבנט וגו' בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם והוי להו זרים וזר ששמש במיתה כדאמרי' וכהן טמא ששמש דיליף חילול חילול מתרומה דהוי חילול דרבים מחילול דרבים כדכתב התם דף פ"ג. ושתוי יין ששמש דכתיב יין ושכר אל תשת וגו' ולא תמותו וגו' וטבול יום ששמש דכתיב קדושים יהיו וגו' ולא יחללו אם אינו ענין לטמא ששמש דנפקא לן מוינזרו וגו' תנהו ענין לטבול יום ויליף חילול מתרומה במיתה כדאיתא התם ומחוסר כיפורים ששמש דכתיב וכפר עליה הכהן וטהרה מכלל שהיא טמאה ואמר מר טמא ששמש במיתה ופרועי ראש דאיתקש לשתויי יין דכתיב ופרע לא ישלחו ויין לא ישתו מה שתויי יין במיתה אף פרועי ראש במיתה ונראה דעד השתא הוי הלכתא עד דאתא יחזקאל ואסמכיה אקרא

אי נמי דלא הוי אלא גילוי מילתא בעלמא דפרועי ראש הוי כשתויי יין וקרועי בגדים דכתיב ובגדיכם לא תפרומו ולא תמותו וכדכתבי' פרק ראשון דהלכות ביאת מקדש. אבל המשמש בלא קידוש ידים ורגלים אף על פי שהוא במיתה כדכתיב ירחצו מים ולא ימותו אינו לוקה מפני שהוא מצות עשה ירחצו מים וכל שאין בו אזהרה אין בו מלקות. וכן נביא שכבש נבואתו או עבר על דברי עצמו והעובר על דברי נביא אף על פי ששלשתן במית' כדכתיב אנכי אדרוש מעמו דהינו מיתה בידי שמים אינו לוקה שהן באין מכלל עשה דאליו תשמעון ואין בהן לאו אלא שבאו מכלל עשה.

הלכה ד

כל לא תעשה שאין בהן לא כרת ולא מיתה שלוקין עליהם קס"ח מעושה צלם עד מימר נ' ממימר עד נזיר שאכל וכו' חמשים מנזיר עד מלך שהרבה ס"ח הם קס"ח וכ"א של כריתות וי"ח של חייבי מיתות הם ר"ז הסימן ילקו זרי"ם:

פרק כ

הלכה א

אזהרת שכה שלא לענוש באומד הדעת אלא ע"פ עדים ואפי' ראוהו רודף אחר חברו להרגו והתרו בו והעלימו עיניהם ומצאוהו הרוג ומפרפר וסייף המותרה מנטף דם אמרה תורה על זה ונקי וצדיק אל תהרוג כמו שהביאו במכילת' וכן אם העידו עליו ב' שעבד ע"ז זה אמר שראהו שעבד החמ' וזה אמר שראהו שעבד הלבנה אין מצטרפין וע"ז נאמר ג"כ ונקי וצדיק אל תהרוג הואיל ויש שם צד לנקותו וכדאמרינן:

הלכה ב

אזהרת שכו שלא להרוג למי שעבר עבירה שיש בה מיתת ב"ד באונס כדכתיב ולנערה לא תעשה דבר זהו אזהרה לב"ד שלא יהרגוהו כיון שלא עשה אלא באונס ואף על פי שהיה מצוה שיהרג ואל יעבור ואנסוהו על הערוה לא הוי אנוס דאין קישוי אלא לדעת כדאמרינן פרק הבא על יבמתו אבל אשה אפילו אמרה בסוף ביאה הניחו לו וכו' היא אנוסה שיצרה נתגבר עליה והוי אנוסה בתחלתה:

הלכה ד

אזהרת שכז שלא לחוס על ההורג או על החובל לומר מה תועלת יש בהריגת אחר לכן נאמר לא תחוס עינך ובערת דם הנקי וכן כתוב לא תחוס עינך עליו שלא לחוס על מי שנתחייב בקנס אלא מגבין ממנו כדאמרינן:

אזהרת שכח שלא לרחם על העני בדין לומר אני והעשיר חייבין לפרנסו אזכנו בדין

לכך נאמר ודל לא תהדר בריבו ונאמר לא תשא פני דל:

אזהרת שכט שלא להדר פני גדול דכתיב ולא תהדר פני גדול שלא תאמר גדול הוא וכו' היאך אביישנו בשביל דינר אחד אזכנו ולאחר שיצא אומר לו שאתה חייב וכן לא יהדרנו בדברים וכו':

הלכה ה

אזהרת של שלא להטות הדין על בעלי עבירות אף על פי שהוא חוטא כדכתיב לא תטה משפט אביונך בריבו אף על פי שהוא אביון במצות לא תטה את דינו שלא תאמר הואיל ורשע הוא חזקתו משקר וחזקת זה שאינו משנה בדיבורו:

הלכה ו

אזהרת שלא שלא לעוות את הדין שמזכה את החייב ומחייב את הזכאי שנאמר לא תעשו עול במשפט והמעול משפט נקרא ה' שמות עול וכו' כמו שלמדו מן המקראות וכן המענה את הדין הוי בכלל מעוול ויהיו מתונים בדין דכתיב ולא תעלה במעלות וסמיך ליה ואלה המשפטים והוי אסמכתא:

הלכה יב

אזהרת שלב שלא להטות משפט גר ויתום כדכתיב לא תטה משפט גר וכל המטה משפט אחד מישראל עובר בשני לאוין לא תעשו עול וגו' ולא תטה משפט וגו' אביון עובר שלשה לא תטה משפט אביונך אם היה גר עובר בד' ואם היה יתום בה' שנאמר משפט גר יתום ואינם נמנים אלא בשני לאווין לא תעשו עול וגו' לא תטה משפט גר וגו':

פרק כא

הלכה א

מצות רלא לשפוט השופט בצדק דכתיב בצדק תשפוט עמיתך וזהו השויית ב' בעלי דינים בכל דבר וכדמייתי פרק שבועת העדות וקרא הכי משמע לשון צידוק והשויית שניהם דאלו לעניין הטיית הדין הא כתיב לא תטה משפט ובעלי דינין בעמידה בשעת גמר דין דכתיב וישב משה לשפוט את העם ויעמד העם דמשמע בשעת משפט דהיינו גמר דין יעמדו ל"א משום דעדים כגמר דין דמי וכתיב ועמדו שני האנשים כדאיתא התם ועדים לעולם בעמידה כדאמר עולא התם דף ל' משום דכתיב ועמדו שני האנשים דהיינו עדים שהם שנים דאלו בעלי דינין שנים באים לדין ולא ג' לא היה לו לכתוב אלא ועמדו האנשים אלא שרמז בכאן לעדים ות"ח מושיבים אותם בין בדין בין בעדות דעשה דכבוד תורה עדיף דכתיב את ה' אלהיך תירא לרבות ת"ח וכדמייתי נמי התם. מקדימין

דין היתום לדין האלמנה דכתיב שפטו יתום ריבו אלמנה ודין אלמנה קודם לדין ת"ח אף על גב דאית ביה עשה דכבוד תורה לא קדים ליתום ולאלמנה. ואשה קודמת לאיש שבשתה מרובה.

הלכה ז

אסור לדיין לשמוע דברי בעל דין חברו דכתיב מדבר שקר תרחק כדאיתא התם דף ל"א ובסנהדרין מפיק ליה משמוע בין אחיכם לדיין ולבעל דין דשמוע בין אחיכם משמע כשיהיו שניהם יחד שמעו דבריהם ולא זה בלא זה ומשמע נמי שמעו דברים בין אחיכם כשתהיו שניכם משמע:

אזהרת שלג שלא לישא שמע שוא והשומע מא' עובר בלא תעשה דכתיב לא תשא שמע שוא והתם דריש לא תשא ולא תשיא לדיין ולבעל דין ובכלל זה אזהרה למקבל לשון הרע ומספר לשון הרע ומעיד עדות שקר לא ישמע מפי המתורגמן ונראה דעל שנים מתורגמין יכול לסמוך.

הלכה ט

צריך הדיין לשמוע ולשנות טענותיהם כדכתיב ויאמר המלך וגו' מניין לדיין שלא יעשה מליץ לדבריו דכתיב מדבר שקר תרחק ראה בעל דין מצטער להשיב יסייע אותו ויתיישב בדבר עד שלא יהיה מעורכי הדיינים:

פרק כב

הלכה א

אזהרת שלד שלא לגור בדין מאיש זרוע דכתיב לא תגורו מפני איש וכדאמר ריש לקיש פרק קמא דסנהדרין דף ו: שנים שבאו לדין אחד רך ואחד קשה עד שלא תשמע דבריהם או אפילו תשמע ואין אתה יודע להיכן הדין נוטה אתה רשאי לומר להם איני נזקק לכם משאתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה רשאי דכתיב לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלהים. רבי יהושע בן קרחה אומר מנין לתלמיד שיושב לפני רבו וראה זכות לעני וחובה לעשיר מנין שלא ישתוק שנאמר לא תגורו מפני איש לא תכניס דבריך מפני איש דלשון כינוס הוא. ומניין לדיין שלא יושיב תלמיד בור לפניו ותלמיד שראה רבו טועה לא יאמר אמתין כדי שיקרא הדין על שמי תלמוד לומר מדבר שקר תרחק.

הלכה ד

ב"ד שעושין פשרה הרי זה משובח ועל זה נאמר משפט שלום ומשפט צדקה שהוא משפט שיש בו שלום וצדקה כדכתיב משפט שלום משפט וצדקה וכדאמרינן התם דף

ו'. וקודם גמר דין מצוה לבצוע כת"ק דרבי שמעון בן מנסיא דאמר נגמר הדין אי אתה רשאי לבצוע ויקוב הדין את ההר משמע דקודם הוי מצוה ובריש דיני ממונות דף ל"ב תניא צדק צדק תרדוף אחד לדין ואחד לפשרה כיצד ב' ספינות עוברות בנהר וכו' וב' גמלים במעלות בית חורון וכו' הטל פשר' ביניהם ומעלות שכר זו לזו כדאיתא התם דאי איפשר כאן אלא בפשרה וכשאיפשר בלא פשרה יכול כל אחד מהבעלי דינים לתבוע דין כל זמן שלא קנו מידו לפשרה.

הלכה ז

אסור לאחד מן הדיינים לומר לכשיצא מה אעשה וחברי רבו עלי כדתנן פרק זה בורר מדכתיב לא תלך רכיל בעמך.

הלכה י

דיין שיודע בחברו שהוא גזלן אסור להצטרף עמו לדין דכתיב מדבר שקר תרחק כדאמרינן פרק שבועת העדות:

פרק כג

הלכה א

אזהרת שלה שלא ליקח שוחד דכתיב ולא תקח שוחד ותניא פרק שני דייני גזילות ושוחד לא תקח מה ת"ל אם ללמד שלא לחייב את הזכאי או איפכא הרי כבר נאמר לא תטה משפט אלא אפילו לזכות ולחייב כדין אמרה תורה ושוחד לא תקח בתורת שוחד שלא תחייבהו אם זכאי הוא והוי בכלל ארור לוקח שוחד וחייב להחזירו דהוי כגזל והנותן עובר משום ולפני עור לא תתן מכשול ולא ירבה שכר לחזניו ולסופריו כבני שמואל דכתיב בהו ויטו אחרי הבצע ויקחו שוחד ואפילו שוחד דברים גם כן אסור מדכתיב שחד ולא כתיב בצע כדמייתי התם גווני טובא דשחד דברים ומאי שחד שהוא חד הנותן והמקבל נעשים לב אחד ואסור לו לשאול כשאין הוא משאיל דלא גרע משחד דברים ושכר בטלתו ממלאכתו מותר ליקח משניהם בשוה.

הלכה ו

ואסור לדון לאוהבו או לשונאו ונראה דלא אסיר מדאוריתא דהא דרשינן לא תכירו פנים וגו' לא תכירהו אם הוא אוהבך לא תנכרהו אם הוא שונאך משמע דדן אותם ובפרק זה בורר משמע דפסילי מדאוריתא מדכתיב והוא לא שונא לו ודרשינן והוא לא אויב לו ידיננו הא אם הוא אויב לא ידיננו ואפשר דהיינו באויב שלא דבר עמו בג' ימים באיבה כדתנן התם במתניתין וכן אוהב ושושבינו אבל אוהב ושונא סתם לא. ויראה דיין

עצמו כאלו חרב מונחת לו על צוארו וכו' וכל שאינו דן דין אמת לאמתו גורם לשכינה שתסתלק וכו' והדן דין אמת לאמתו גורם לשכינה שתשרה כדכתיב אלהים נצב בעדת אל. ולא יאמר הדיין מה לי ולצרה זו דכתיב ועמכם בדבר המשפט אין לדיין אלא מה שעיניו רואות ויהיו בעיניו כרשעים משקרים בטענתם וכשנפטרין כצדיקים:

פרק כד

הלכה א

יש לדיין לדון בדיני ממונות על מה שדעתו נוטה לחשוד את האחד בשבועה או לפגום את השטר או להוציא פקדון מיד שמוחזק בו שהוא שלו דכתיב ועמכם בדבר המשפט אין לדיין אלא מה שעיניו רואות ולא הצריכה תורה שני עדים אלא שידון על פי עדות אף ע"פ שאינו יודע אם אומר אמת או שקר ומשרבו בתי דינין שאינם הגונים הסכימו שלא ידון הדיין בסמיכת דעתו ולא באומדן אבל אם יודע בדין שהוא מרומה יסתלק ולא יאמר הקולר תלוי בצואר העדים דכתיב מדבר שקר כדאמרינן פרק שבועת העדות.

הלכה ד

יש לב"ד להלקות או להרוג מי שאינו מחוייב או לענוש כמו שאמר רבי אליעזר בן יעקב פרק נגמר הדין שמעתי שב"ד מכין ועונשין שלא מן התורה וכו' מי שאינו מחוייב לעשות גדר וסייג לתורה לפי מה שיראה הדיין שהשעה צריכה לכך בכל יהיו מעשיו לשם שמים ואל יהי כבוד הבריות קל בעיניו:

פרק כה

הלכה א

אסור לנהוג שררה וקלות ראש בצבור ונאמר במשה רבינו כאשר ישא האומן את היונק ונאמר ויצום על בני ישראל. ונצטוו הצבור לנהוג כבוד בדיין דכתיב ואצוה אתכם זו אזהרה לצבור שתהא אימת הדיין עליהם ולא יתבזה בפניהם. ולא ינהגו קלות ראש בשליח בית דין משום כבודם ובמ"ק אמרינן מנא לן דקבעי' בי דינא ומשדרינן שליחא דכתיב וישלח משה לקרוא וגו' ומזמינינן לדינא דכתיב אתה וכל עדתך היו וגו' לקמיה פלוני דכתיב לפני ה' את וגברא פלני' דכתיב ואתה והם וקבעינן זימנא דכתי' מחר ואי מתפקר גבי שליחא דבי דינא ואמר לא הוי כלישנא בישא דכתיב העיני האנשים ההם תנקר וגו' ומנ"ל דמשמתי' דכתיב אורו מרוז וגו':

פרק כו

הלכה א

אזהרת שלו שלא לקלל דיין דכתיב אלהים לא תקלל ובדיינים הכתוב מדבר דכתיב עד האלהים יבוא דבר שניהם:

אזהרת שלז שלא לקלל נשיא דכתיב ונשיא בעמך לא תאור אחד נשיא ואחד דיין במשמע ולמה נאמר ונשיא בעמך לא תאור לחייב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו כדתניא במכילתא:

אזהרת שלח שלא לקלל אדם משאר בני ישראל הכשרים דכתיב לא תקלל חרש ולמה נאמר חרש שאפילו שלא נצטער על הקללה לוקה על קללתו והמקלל הנכלם לוקה דהרי הוא כחרש והמקלל את המת פטור דמה חרש מיוחד שהוא בחיים אף כל שהוא בחיים יצא המת כדתניא פרק שבועת העדות נמצאת למד שהמקלל אחד מישראל לוקה אחד דיין לוקה ב' נשיא לוקה ג' ובן נשיא שקלל אביו חייב ד'.

הלכה ג

ומקלל עצמו לוקה כמי שמקלל אחרים וכדתנן פרק שבועת העדות מדכתיב השמר לך ושמר נפשך מאד וכל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה. ואינו לוקה המקלל עד שיקלל בשם מן השמות כגון יה ואלהים או בכינוי מן הכינויים כמו רחום וחנון וילפינן התם דף מ"ו הואיל ואמרה תורה קלל יתן ה' אותך לאלה ואמרה לא תקלל בין קללת ה' בין קללת חברו מה קלל בשם כדכתיב יתן ה' אף לא תקלל בשם והייינו לר' חנינא בר אידי אבל חכמים דמתניתין לא גמרי האי ג"ש וסברי כר' מנחם בר' יוסי דדריש בנקבו שם יתירא אם אינו ענין למקלל תנהו למקלל אביו דאינו חייב עד שיקלל בשם. ודוקא מקלל אביו שהוא בסקילה כמברך את השם אבל מקלל את עצמו או חברו לא בעי שם המיוחד אלא אפילו בכינויין חייב כדתנן התם וכיון דמברך כתיב קללת והכא כתיב קללה מה התם לא הויא קללה בעלמא אף הכא אלא דהתם ילפינן דבעיא בשם המיוחד כדילפי' מיתורא והכא לא ומיהו בעיא מיהא כינוי דבלאו הכי לא הויא קללה וכיון דאם קלל בכינוי חייב ולא בעיא שם המיוחד הכי נמי אם קלל בכל לשון חייב שהשמות שקוראים הגוים לא גרעי מכינויין וארור בו קללה בו שבועה בו נידוי בו קללה דכתיב אלה יעמדו על הקללה וכתיב ארור האיש בו שבועה דכתיב וישבע יהושע וגו' לאמר ארור האיש בו נידוי אורו מרוז וגו' כדאיתא התם. ואם לא היתה שם התראה אינו לוקה כדילפינן לעיל דבעיא התראה למלקיות וקלל בלא שם ובלא כינוי כדאמ'

אינו לוקה דבעיא כינוי לפחות. ואם היתה הקללה מכלל הברכה כמו אל יהי פלוני ברוך לה' אינו לוקה כחכמים דפוטרין במתניתין דלא אמרינן הכא בכלל לאו אתה שומע הן דבכה"ג לא משמע קללה אל יהי ברוך ולא ארור כדאמ' אם תאבו טובה ואם תמאנו לא טובה ולא קללה. אף על פי שנשיא מוחל על כבודו אינו יכול למחול על קללתו לא הוא ולא אחר משאר העם דכיון שהתרו בו ועבר מלקין אותו שכבר חטא ונתחייב.

הלכה ז

כל הדן בדיני גוים אפילו דיניהם כדיני ישראל הרי זה רשע דכתיב ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם ולא אלה המשפטים לפני גוים דאפילו הדינים שלהם כשלנו לא תלך לפניהם ואם הבעל דין אלם נוטל רשות מב"ד ומציל בדיני גוים מיד בעל דינו. ויש בהלכות אלו תקנות מדרבנן סמוכים אלאו דלא תסור: